

« zurück blättern vor »

RYNSZTOK subst. m., ab 1490; auch *rynstok*, *ryńsztok*. **1)** ‘kleiner Kanal, der entlang der Straße verläuft und Regen- sowie Schmutzwasser abführt, Straßenabfluß’ – ‘otwarty kanał biegnący wzdłuż ulicy, odprowadzający wody opadowe i ściekowe, ściek uliczny’: 1490 Erz 89, STP *Cannale rvara vel rynnna domova, vel rynstok*. o 1564 Mącz 306d, SPXVI *Compluvium, Mieysce gdzie wodá defzczowa z dáchów / ryn / y z domow scieka / Rynsztok*. o 1605 Petr.Pol. 71, L *Rynsztoki pełne śmierdzącego błota*. o 1655 Uciechy 652, BADECKI *pana [...] pijanego przywlekli [...] tak pomazanego, Że jakby go w rynsztoku umyślnie co złego Unurzało*. o (1663) 1922 Zimor 160, BRÜCKNER SIELANKA *Bo tak była obfitym krew wylana stokiem, że na dół wypadła przez bramę rynsztokiem*. o 1689 Ern. 198, L *Wpaść w rynsztok, w liniiak*. o 1752 DrZbiór 332, SP17 *Za drogi metal, bierzefz gnoie, błoto, ktore z rynsztokow, chlewow (...) wyrzucą*. o 1769–1777 Zab.12 168 Zabł., L *Siedząc na smukłym arabczyku obalił kilku w rynsztok z drogi*. o 1775–1806 Teat.24 132, L *Zatrzymałem się nad rynsztokiem, rozmyślając, czy go mam przeskoczyć, czyli też obeysć, a to żeby nie zbrzygał moich pończoch iedwabnych*. o (1826–1837) 1963 Magier 195 *w początkach zaczęto zawsze dawać rynsztoki środkiem ulicy*. o (1888) 1950 Zap.G.Kaśka 184, DOR *Rynsztoki płynęły z szumem, wylewając ze swych krawędzi brudne i cuchnące fale*. o 1950 Nowak.K.*Tak było 9, DOR Jako mała dziewczynka (...) zimą po powrocie ze szkoły ślizgałam się w zamrzniętym rynsztoku*. – STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR. **2)** ‘Straßenschmutz, Kloake, übertr. Verkommenheit, (moralische) Verdorbenheit’ – ‘błoto, przen. zgnilizna moralna’: 1565 RejAp 184, SPXVI *Thu sie włękni fykophánto / ktory szukasz sobie dziur álbo ryńsztokow iákich iáko złodziey [...] iákoby wlaż do miáfá do tego*. o 1567 Baz.Hst. 2, L *Widząc iż nie mógł okrom wielkiego wzruszenia tak smrodliwego rynsztoku ruszyć, i tak nagle obalić, co się było długim natogiem ludziom wlepiło w serce, przeto z lekka począł to czynić*. o (1647–1654) 1971 J.A.Mor.W.rel. 221 *Jam robak ziemny, proch nożny, pies zgniły, We mnie się wszystkie rynsztoki zrodziły*. o (1856) 1871 Korz.J.Wdow. 471, DOR *Najlepsze lata młodości mojej przeszły mi w rozpuście i pijaństwie (...) walałem się po rynsztokach życia i przywykłem pić rozkosz z kałuży*. o [LBel.] (1933) 1951 Wikt.Wierzby I s.XV, DOR *Wielu (...) stoczyło się na dno nędzy, w rynsztok*. – SPXVI, L, SWIL, SW (przen.), DOR (przen.). **3)** ‘übertr. Strom, Flut’ – ‘przen. strumień, potok’: 1674–1684 Szem.Sum. 273 *Tak się świat zapowietrzył płonnymi zradami, Tak, mówię, okłamany ze wszemi siłami Na to się śmie przeważać, by wszystko srebrnymi Płynęło mu rynsztoki albo też złotymi*. o 1691 Bardz.Luk. 20, L *Krew rynsztokiem*

plynie. ○ 1726 Jabł.Tel. 26, L *Mars krwi rynsztoki toczył, zdięty iadem*. ○ (1841) 1949 Słow.Ben. 294, DOR *Okręt pustyni [wielbłąd] – jako struś wygląda, skrzydła ma z worków (...) skórzane boki leją fontanny dwie i dwa rynsztoki*. ○ [LBel.] (†1861) 1880 Chodź.Pisma I 72, DOR *Deszcz przez dachy i ściany rynsztokami leci*. – L, SWIL (fig.), SW (przen.), DOR (daw.).
◇ **Var:** *rynszok* subst. m., [hapax] 1490 Erz 89, STP – nur STP; *rynszok* subst. m., 1564 Mącz 306d, SPXVI – STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR; *ryńsztok* subst. m., [hapax] 1565 RejAp 184, SPXVI – nur SPXVI.
◇ **Etym:** nhd. **Rinnstock* ◇ **Konk:** †*ryinna*. ◇ **Der:** *rynszokowy* adj., (1867) 1957–1967 Żmichow.Listy III 323, zuerst geb. SWIL; *rynszoczek* subst. m., [hapax] 1911 Jordan Pam.II 305, DOR, zuerst geb. SW; *rynszokos* subst. m., ‘schlechte, stinkende Zigarette oder Zigarre’, zuerst geb. SW. ❖ TROTZ übersetzt *rynszok* mit *Rinnstock* und *Rinnstein*; sonst scheint das erstere Wort nicht belegt zu sein. Vgl. jedoch mhd. *stocbrunne* ‘Röhrbrunnen’ (LEXER) und *brunnenstock* ‘tubus’ (GRIMM). In den frühesten Belegen kann man sich den Gegenstand als Rohr (für den Abfluß von Regenwasser) vorstellen; mlat. *can(n)ale* kann ‘Dachrinne’, ‘Rohr’ oder ‘Kanal’ bezeichnen.

« zurück blättern vor »